

СПОРТИВНА ТЕРМІНОЛОГІЯ СУЧАСНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ТА ЇЇ ЛЕКСИКОГРАФІЧНИЙ ОПИС (НА МАТЕРІАЛІ ТЕНІСНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ)

Дана стаття присвячена лексикографічному дослідженню вузькоспеціальної термінології, якою є тенісна спеціальна лексика.

Ключові слова: термін, термінологія, загальнонавчана мова, мови для спеціальних цілей.

Фесенко І. М. Спортивная терминология современного английского языка и ее лексикографическое описание (на материале теннисной терминологии). Данная статья посвящена лексикографическому описанию узкоспециальной теннисной лексики в общенародном английском языке.

Ключевые слова: термин, терминология, общенародный язык, языки для специальных целей.

Fesenko I. M. English sports terminology and its lexicographic analysis (lawn tennis terms). The given article presents a detailed lexicographic analysis of the tennis terms and their functions in the Common language.

Key words: term, terminology, a Common language, languages for special purposes.

Враховуючи існування у сучасному суспільстві безлічі наук та сфер діяльності, таких як економіка, геодезія, спорт, інтернет, кінематограф і т.д., треба вказати, що кожна з них поступово виробляє свою специфічну, професійну мову для описання атрибутів своєї сфери діяльності, об'єктів вивчення у рамках тієї чи іншої науки. Основу таких професійних мов складає вузькоспеціальна термінологія. За своєю сутністю вона є необхідним засобом наукового спілкування між людьми, що створюють ті чи інші наукові галузі, професійні сфери діяльності (Акуленко В.В. 1977, с.73).

Формується вузькоспеціальна термінологія на базі загальної для усіх, враховуючи і неспеціалістів, мови, але вона вже по-іншому відображає певні об'єкти та явища.

У лінгвістиці мова вузькоспеціальної термінології завжди розглядається паралельно із загальнонавчаною мовою, так як і та і інша представляють собою підсистеми однієї загальної для них мови (Möhn 1981, p.172). Погляди багатьох мовознавців, що займаються цим питанням, співпадають в тому, що між цими двома підсистемами існують принципові розбіжності (Hoffmann 1987, S. 127):

- а) на відміну від мови вузькоспеціальної термінології, загальнонавчана мова - первинна;
- б) загальнонавчана мова практично необмежена у сфері свого використання, а кожна мова вузькоспеціальної термінології обмежена своєю спеціальною сферою;
- в) загальнонавчана мова, як правило, утворюється стихійно, а підчас формування мови вузькоспеціальної термінології вагому роль відіграє момент свідомості;
- г) загальнонавчана мова - абсолютно природна, а мова вузькоспеціальної термінології характеризується елементами штучності.

Взагалі, за структурою, одиниці вузькоспеціальної термінології –терміни- не відрізняються від одиниць загальнонавчаної мови, більш того, вони знаходяться у процесі постійного взаємообміну. Із ростом науки та техніки до повсякденної мови потрапляє все більше одиниць вузькоспеціальної термінології, що залишають границі своїх терміносистем.

Це можна прослідкувати на прикладі проникнення англійської спортивної термінології до загальнонавчаної англійської мови.

Близкість спортивних понять широкому колу носіїв мови, їх швидка еволюція – все це не могло не відбитися на повсякденній мові англійського народу. Міграція цілого ряду спортивних термінів за межі вузькоспеціальної сфери зумовлена перш за все самою природою терміносфери, що характеризується присутністю великої кількості загальнонародних слів, що у межах спортивної сфери набули спеціальних значень.

Із розвитком суспільства розвивалися й багаточисельні види спорту: відмирили старі, з'являлися нові. Із появою нових видів спорту, введенням нових понять та нових слів - термінів на пам'яті 1 – 2-ох поколінь у межах єдиної часової парадигми відбувався процес їх зближення із обіходними словами, що сприяло детермінологізації перших.

Питання використання вузькоспеціальної спортивної термінології у загальнонавчаній мові можна розглянути з двох сторін:

- а) використання абсолютних слів-термінів (tennis, football);
- б) використання фразеологізмів, що утворилися у лексико-семантичній підмові «спорт», та здобули широкого використання у загальнонавчаній мові (at a loss, at bay, fair play).

Розмовні значення спортивних термінів займають значне місце у творенні розмовних одиниць. Під розмовним значенням тут ми розуміємо одне із значень (але не головне) спортивного терміна, що виникає при перенесенні головного значення, яке супроводжується появою образності та, як наслідок, появи розмовного забарвлення. Варто зауважити, що слово може мати декілька розмовних значень.

На мою думку, причина проникнення спортивної термінології витікає із призначення мови в цілому – забезпечення процесу спілкування у всіх сферах діяльності людини.

Разом із ростом словника розмовної мови відбувається збагачення лексики, розвивається тонка диференціація лексичних значень та їх відтінків. Причиною проникнення вузькоспеціальної спортивної термінології до загальноживаної мови, є неоднорідність лексичного складу спортивної лексики (спортивний сленг, нейтральні спортивні терміни, слова іншомовного походження), тобто її своєрідне розшарування, що інколи призводить до повного відриву спортивного терміна від своєї терміносистеми.

Вважається, що поповнення загальнорозмовної мови вузькоспеціальною термінологією, є складним лінгвістичним процесом. У нових умовах функціонування термінів, носії мови вносять свої зміни щодо їх коректного вживання. Це підтверджується вже при аналізі безлічи словників, куди внесено багато спортивних термінів, у тому числі й тенісних. Цей факт підтверджує їх високу комунікативну значущість. Тенісна термінологія є дуже вузькоспеціальною і тому не має чіткого лексикографічного аналізу у словниках. На нашу думку, термінологія такого доволі актуального і популярного зараз виду спорту має бути детально проаналізована з лінгвістичної та лексикографічної точок зору, тому що процеси утворення і функціонування даної термінології порушують актуальні питання лінгвістичної науки. Перекладацький аспект також має бути обов'язково врахований.

Термінологію будь-якого виду спорту можна розкласифікувати за тематикою. У рамках даної статті ми звернемо увагу на три тематичні групи термінів тенісу, а саме:

1. суддівство;
2. техніка:
 - а) удари по м'ячу;
 - б) подачі.
3. тенісний інвентар та спорядження.

Матеріалом для практичного аналізу у даній статті послуговували спортивні сторінки таких оригінальних англійських періодичних видань як International Herald Tribune, Washington Post, USA Today, New-York Times, Tennis, а також тексти спортивних Інтернет сайтів: www.tennis.com, www.worldtennismagazine.com, www.montrealgazette.com, etc.

1. Тенісні терміни суддівства

Розглянемо систему суддівства у тенісі, а також деякі обов'язки суддів змагань на прикладах з вищеназваних джерел:

The referee asked the umpire to see the mark.

В даному реченні звернемо увагу на три терміни: *referee* – головний арбітр змагань, *umpire* – суддя на вищці, *to see the mark* – подивитися слід від м'яча, що входить в обов'язки судді на вищці.

The referee announced the *service judged bad call*.

В цьому прикладі нас цікавить термін *service judge*, який перекладається на українську мову як *суддя на лінії подачі*, *bad call* є також терміном суддівства, який перекладається як *невірне рішення судді*.

The *linesman called the ball out*.

Термін *linesman* перекладається як *суддя на лінії*, *to call the ball out* має словникову дефініцію – *оголосити м'яч за*.

The *net judge* leaved the court after the second set.

У цьому прикладі термін *net judge* перекладається як *суддя біля сітки*.

The *foot-fault judge* announced the shot going wide.

Шостий суддя – *foot-fault judge* – *суддя на задній лінії*.

Umpire confirmed *the ball in*.

Тенісний термін *the ball in* має переклад *м'яч у площадці*.

The referee called *tie-break*.

Тут нас цікавить тенісний термін *tie-break*, який перекладаємо як *тайбрейк*.

Sampras hit the ball, but the umpire announced *double-bounce*.

Термін *double-bounce* перекладається як *два відскоки*, що не дозволяється у тенісі. Його суддя оголошує коли гравець запізнюється із ударом у відповідь.

On Wednesday *center line judge's call* was *bad* and the scoreboard showed sixteen -fifteen.

Термін *center line judge* перекладається як *суддя на центральній лінії*, а термін *bad call* як *неправильне рішення судді*.

The *base line judge* called the shot going wide.

Терміносполучення суддівства *base line judge*, має переклад *суддя на задній лінії площадки*.

Заслуговує на спеціальну увагу рахунок очків (балів) у тенісі, які одержує гравець під час змагань. Цікавим є той факт, що декілька термінів, що позначають рахунок гри, були запозичені з французької мови. Сучасна гра, яка носить назву "Lawn Tennis", була адаптована англійцями з стародавньої гри французьких монахів 13-го сторіччя.

"A tennis game is played to four points, designated by the terms 15, 30, 40, and game, with zero points being referred to by the term love (possibly derived from the French word for egg, l'oeuf, referring to the physical appearance of the number zero.)"

Fifteen-love was announced.

Терміном у даному реченні являється словосполучення *fifteen-love*, яке означає, що *суддя оголосив рахунок п'ятнадцять - нуль*, термін аналогічної структури *fifteen-all* означає *по п'ятнадцяти*.

Як бачимо з приведених вище прикладів тенісна термінологія є дуже структурно різноманітною: терміни-прості слова, терміни-складні слова, терміни-словосполучення. За етимологією тенісні терміни поділяються на запозичені (в більшості з французької) та автентичні.

2. Техніка

а) удари по м'ячу

Розглянемо терміни, що описують удари по м'ячу які є дуже важливими у тенісі, бо визначають досвідченість та вміння гравців. Проаналізуємо наступні речення:

As the students become more skilled, they can begin to use longer *follow-throughs*.

У даному прикладі звертаємо увагу на термін *follow-through*, який має переклад у словнику *проводка* (супроводження м'яча ракеткою).

When Hingis failed to put away an overhead that would have given her two match points, Williams passed her with a *backhand*, than won the final four games.

Тенісний термін *backhand* перекладається як *удар зліва*, або *бекхенд*.

One day I saw players who tried to generate a heavy *topspin* by using *Western grip* on the *forehand*.

Це речення дозволяє одразу розглянути три тенісних терміна: *topspin* – *удар із верхньою підкруткою*, *кручений удар*, чи *монсін*, термін *western grip* не можна віднести до термінів, що позначають удари, бо цей термін змальовує техніку гри, однак дамо і його переклад – *західна хватка*. Тенісний термін *forehand* перекладається як *удар справа*.

Lleyton Hewitt entered top ten by routing his opponent with a *lob*.

Термін *lob* перекладається як *свічка* (удар, після якого м'яч летить високо над сіткою). Існує також *short lob* – *коротка свічка* (м'яч летить високо над сіткою але приземлюється ближче до середни корта), та *deep lob* – *глибока свічка* (спрямована під задню лінію).

My doubles partner hits a *smash* into the net, except that it goes through a small hole and comes out the other side.

Тут термін потрібної нам категорії – *smash*, має переклад *смуш* (удар по м'ячу згори униз або удар над головою). Його ще називають гасіння. Цим ударом гаситься свічка (*lob*), що ми розглядали у попередньому прикладі.

She hits Capriati's second serve with *down-the-line shot*.

Терміносполучення *down-the-line shot* перекладається на українську як *удар по лінії*.

They'll swing straight across their bodies and hit the ball with *sidespin*.

Термін *sidespin* перекладається як *сайдсін*, або *бокове обертання*.

But the truth is, you don't see many of today's successful pros hitting with *passing shot*.

Терміносполучення *passing shot* перекладається у тенісі як *обвідний удар*.

Most everybody today wants to hit *crowd pleasers*, no matter how long one has been playing tennis.

У даному реченні терміносполучення *crowd pleaser*, перекладається вже як *ефектний удар*.

Yet juniors and recreational players still believe that hitting with lots of *volleys* will make them a player.

В цьому прикладі звертаємо увагу на термін *volley(s)*, який перекладається як *удар злету*, чи *воллей*.

Their hope is that the exaggerated *half volley* will give them the added power and precious topspin they crave.

У цьому прикладі нас цікавить термін *half volley(s)*, що перекладається як *удар з напівлежу*, чи *хаф-воллей*.

May be he doesn't have the speed on the serve yet, but the rest of the game is very much like Pete's game, especially his talent *to get a home*.

У наведеному вище прикладі нас цікавить термін *to get a home* – *наносити точний удар*.

Third-seeded Andre Agassi injured his back in a fall yesterday while *taking a swing*, and withdrew from the Queen's Club tournament in London.

Звернемо увагу на термін *taking a swing*, який перекладається як *замахнутися перед ударом*.

As Capriati plants her right foot, the *open-stance stroke* begins to take shape.

Тут нас цікавить термін *open-stance stroke*, який ми перекладаємо на українську як *удар з відкритої позиції*.

Як бачимо на прикладах, тенісна термінологія є дуже різноплановою як з боку структури, так і з боку семантики, що впливає на її коректний переклад та розуміння тенісистами-аматорами.

б) подачі

Подача в тенісі є одним із головних елементів гри. У цьому виді спорту вони представлені досить широко. Розглянемо декілька прикладів з їх перекладом на українську мову:

Instead she has spent endless hours on the practice courts mustering *situational serving* that has helped her puncture the games of her bigger, stronger opponents.

Вданому прикладі ми звертаємо увагу на термін *situational serving*, що на українську мову перекладається як – *подача за ситуацією*.

It just seems that when it comes time to the longer matches, the coach is just able to raise the level of my game, especially of a *slice service* to a really high degree.

Тут нас цікавить термін *slice service*, що означає *пізана подача*.

I think that if I practiced more, then maybe I would have had a better part of this year, said Mary Pierce, who in the first set against Chanda Rubin *lost* four *serve*s.

В цьому реченні звертаємо увагу на термін *to lose serves*, що на українську має переклад *програвати свою подачу*.

The Russians were also without the world's №7 player Marat Safin, who got a wrist injury while *hitting a deep serve*.

В цьому прикладі нашу увагу привертає терміносполучення *to hit a deep serve*, що перекладається як *подавати по глибині, тримати глибину подачі*.

Moya routed him in the final game of the fourth set, *breaking* five *serve*s.

В цьому прикладі маємо термін *to break serve*, що означає *вигравати подачу суперника*.

Jonas Bjorkman, one of the world's top doubles players, broke Brazilian second - stringer Andre Sa with a *topspin serve* in the second singles match.

Термін тематичної категорії, що нас цікавить – *topspin serve*, на українську перекладається як *кручена подача*.

Be patient, it might take few shots to get a good *placement of serve*.

Тут звертаємо увагу на термін *placement of serve* – напрямок подачі або *гарне влучання подачі*.

That's why I tell students who insist on hitting the *first serve* with a full Western grip to move to Europe, where they can play on clay all day.

У даному реченні нас цікавить термін *first serve*, що означає *перша подача*.

So if you're playing someone who uses this grip, try to keep the ball low and hard, especially on the *return*.

У цьому прикладі звертаємо увагу на термін *return* – *подача у відповідь*.

To get in a serve the stroke may look and sound orthodox or old school, but as far as it's concerned, it still yields the best results.

Терміносполучення *to get in a serve* перекладається як *влучити у квадрат*.

3. Інвентар та спорядження

Безумовно, кожний вид спорту має особливий інвентар та обладнання. В умовах безперервного вдосконалення технологій, вдосконалюються та додаються нові елементи спорядження та одягу спортсменів. З'являється і нова лексика, що представляє для нас особливий інтерес. Отже, звернемо увагу на перший приклад:

Beginners are taught to hit the *tennis ball* over the net and give themselves a large margin for error.

tennis ball – *тенісний м'яч*

The world's leader in the manufacturing of *ball machines* is Sport Tutor.

Термін тенісного інвентарю *ball machine*, повний варіант – *cannon ball machine*, на українську перекладається як *гармата для м'ячів*.

The *grip* is used and endorsed by Sampras in all his record Grand Slam victories.

У цьому прикладі вживається термін *grip*, що перекладається як *обмотка*. Цей елемент тенісного інвентарю є дуже важливим для якісної гри.

He puts on Nike yellow *kneepads* and a *wristband*.

Тут звернемо увагу на *kneepad* – *наколінник* та *wristband* – *напульсник*

By 5 sets, get two *tennis caps*.

tennis cap – *тенісна кепка*, чи *бейсболка*.

If they were using a full Western grip, the racket face would be open and all I'd see would be the *strings*.

Термін *strings* – *струни* (для ракетки)

Andre Agassi's racket arrives with a graphite *shaft*.

Термін *shaft*, відноситься до складових елементів тенісної ракетки, перекладається як *ручка*.

At 12.9 ounces, Mc Enroe's model weighs considerably more than majority of *frames* on the market, on average tip the scales at 9.5 ounces.

У цьому прикладі нас цікавить термін *frame*, що означає *обід тенісної ракетки*.

Instead, Volki replaced a synthetic grip and wrapped a classic Fairway leather grip around the *handle*.

handle – *ручкіє 'я ракетки*

At first this might feel somewhat mechanical, as you get comfortable you will notice how the *oversize* will naturally slow down as it crosses the opposite shoulder.

Тут звертаємо увагу на термін *oversize*, що перекладається як *оверсайз*, та означає ракетку із збільшеним розміром ободу.

I teach these players to hit with *longbody*.

longbody – також термін тенісного інвентарю, перекладаємо його як *подовжена ракетка*.

У процесі аналізу прикладів із оригінальних англійських та американських спортивних текстів з'ясувалося, що більшість англійської тенісної термінології при перекладі українською мовою або транслітеруються, або транскрибуються. Частково тенісні терміни супроводжуються поясненням чи описовим перекладом.

Взагалі проблема тлумачення термінів спорту, зокрема термінів тенісу, у словниках не є вивченою та досконало дослідженою. Дана стаття надає можливість ознайомитися з тематичною класифікацією тенісної термінології та основними способами її перекладу.

Література

Акуленко В.В. Научно-техническая революция и проблема интернациональной терминологии Научно-техническая революция и функционирование языков мира. М.: Наука, 1977. – С.73-84. Hoffmann L. Kommunikationsmittel Fachsprache: eine Einfuhrung. – Berlin: Akademie-Verlag, 1987. – 307 S. Möhn D.: Fach und Gemeinsprache Fachsprachen. Darmstadt, 1981. – S. 172-217. Інтернет джерела: www.worldtennismagazine.com, www.montrealgazette.com, www.tennis.com, www.usatoday.com, www.nytimes.com, www.washingtonpost.com, www.all-about-tennis.com/tennisscoring.html, www.discoverfrance.net

ФОМЕНКО О.С.

(Київський національний університет імені Тараса Шевченка)

ПРО ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ НЕЙМІНГУ В НАЦІОНАЛЬНОМУ БРЕНДИНГУ

У статті визначається статус неймінгу в національному брендингу, розглядаються причини ренеймінгу країн.

Ключові слова: неймінг, національний брендинг, хоронім, ренеймінг.

Фоменко Е. С. О некоторых особенностях нейминга в национальном брендинге. В статье определяется статус нейминга в национальном брендинге, рассматриваются причины ренейминга стран.

Ключевые слова: нейминг, национальный брендинг, хороним, ренейминг.

Fomenko O. S. Some features of naming in nation branding. The author examines the status of naming in nation branding, defines the reasons for renaming countries.

Key words: naming, nation branding, horonym, renaming.

Сучасний інформаційний простір насичений різноманітними назвами, власні імена різних типів “пронизують усі сфери людського життя і діяльності” [Суперанская 2007, с. 44]. Помітне місце власні назви, зокрема, посідають у національному брендингу – “процесі розробки, планування і повідомлення імені й ідентичності країни з метою створення її репутації та управління нею” [Anholt 2007, с. 4], новому процесі міжкультурної комунікації, що набув особливого значення з поширенням глобалізації, коли перед сучасними країнами постало питання збереження національної ідентичності.

Перефразовуючи відомий вислів К. С. Станіславського, можна сказати, що бренд країни починається з її назви. Ім'я – це національне надбання, “вмістилище” цінностей бренду країни [Anholt 2005, с. 121]. Назва країни відіграє важливу роль у самоідентифікації і саморепрезентації нації у світі. Тому проблема пошуку імені для нової країни або зміна назви вже існуючої країни завжди викликає посилений інтерес, як з боку вчених, так і з боку пересічних громадян.

Мета роботи – розглянути статус неймінгу в сфері національного брендингу, з'ясувати причини та особливості ренеймінгу країн.

Об'єкт дослідження – лінгвістичне явище неймінгу, а його **об'єкт** – особливості неймінгу в національному брендингу.

Актуальність роботи зумовлена інтересом у сучасній лінгвістиці до вивчення взаємодії різних мов і культур, до впливу на мову позамовних чинників, а також до особливостей мовного оформлення соціальних явищ і процесів.